

ONA TILINI O'QITISHDA ZAMONAVIY METODIKALAR

Xorazm viloyati Pedagogik mahorat markazi
Tillarni o'qitish metodikasi kafedrası o'qituvchisi
Bobojonov Islombek Muxtor o'g'li

Annotatsiya: Ona tilini o'qitishda zamonaviy metodikalardan foydalanish bugungi kunda ta'lim sohasida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Jamiyat taraqqiyoti, xalqning ongini yuksaltirish, yosh avlodni har tomonlama yetuk, bilimli va zamonaviy shaxslar sifatida tarbiyalashda til o'qitishining o'rni beqiyosdir. Ona tili bilimdoni har bir insonga nafaqat o'z fikrini aniq va ravon ifodalashda, balki madaniy merosni o'zlashtirishda, tafakkurni rivojlantirishda ham asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli zamonaviy metodikalarni ona tili o'qitishiga tatbiq etish orqali pedagoglar nafaqat bilim berish jarayonini samarali tashkil etadilar, balki darslarni qiziqarli va mazmunli tashkil qilishga ham imkon topadilar.

Kalit so'zlar: interaktiv metodlar, kommunikativ yondashuv, innovatsion texnologiyalar, o'yinli mashg'ulotlar, axborot-kommunikatsion texnologiyalar, differensial yondashuv, kompetensiyaga asoslangan ta'lim, multimedia vositalari, refleksiya usullari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar.

Ona tili har bir inson ongini, tafakkurini hamda milliy o'zligiga bo'lgan ishonchini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Har qanday jamiyat taraqqiyoti, avvalo, ana shu jamiyat a'zolarining tillarini puxta egallashi, ravon va adabiy tarzda so'zlashlari bilan chambarchas bog'liq. Ona tilini o'rgatish, uni chuqur o'zlashtirish esa, eng avvalo, ilg'or va samarali o'qitish metodikasini to'g'ri tanlashga bog'liq. Bugungi kunda ta'lim jarayonida innovatsion va interfaol usullardan keng foydalanilmoqda. Bu ona tili darsini jonlantirish, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish, ularda o'z tiliga hurmat va mehr tuyg'usini shakllantirishda asosiy omillardan sanaladi. O'qitish metodikasini to'g'ri qo'llash orqali bolalarda tilga qiziqish, ijodkorlik va tanqidiy fikrlash oshadi. Ona tili darslarida zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida o'qitish jarayonini tashkil etish, avvalo, o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga, ularda tanqidiy va

tahliliy dunyoqarashni shakllantirishga xizmat qiladi. An'anaviy dars jarayonlaridan farqli o'laroq, zamonaviy metodikalar o'quvchining faol qatnashuvi, bilimlarni o'zlashtirish jarayoniga faol jalb etilishi, mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratadi. Bugungi kunda o'qituvchilardan faqat ma'lumot yetkazib beruvchigina emas, balki o'quvchilarni fikrlashga undovchi, ular bilan hamkorlikda shaxsiy rivojlanishga turtki beruvchi yetakchi bo'lishi talab etilyapti. Til o'qitishida zamonaviy metodik yondashuvlardan interfaol metodlar, kommunikativ metodlar, axborot-kommunikatsion texnologiyalarni qo'llash, loyihaviy faoliyat, klaster, insert, sinkveyn, aqliy hujum, "Baliq ichi", "Besh savol", "Blits-so'rov" kabi usullardan foydalanish juda samaralidir. Bu metodlar o'quvchilarni faollikka chaqiradi, ularning nutqiy faoliyatini faollashtiradi, mustaqil o'rganishga o'rgatadi. Interfaol metodlar asosida dars o'tish natijasida o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi oshadi, ularning mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi, til qonuniyatlarini o'zlashtirish jarayoni tezlashadi. Interfaol uslublarda o'qitish darslarda jonli muhitni yuzaga keltiradi, hamkorlikda ishlash ko'nikmasini, bir-birining fikriga hurmat bilan qarash fazilatini hosil qiladi [1].

Kommunikativ yondashuv asosida darslarni tashkil etishda e'tibor ilk navbatda o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishga, ularda bog'liq, mantiqli gapira olish, fikrini to'g'ri ifodalash, suhbatlarda faol ishtirok etish kabilarga qaratiladi. Ona tili o'qitishida kommunikativ metodologiyadan keng foydalanish tilni hayotiy muhitda o'rganishga, uning amaliy ahamiyatini anglashga yordam beradi. Dars jarayonida ilmiy nutq, badiiy nutq, og'zaki va yozma nutqni birgalikda o'rgatish til bilimdoni uchun zarur ko'nikmalarning shakllanishini ta'minlaydi. Axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish, elektron darsliklar, multimediya vositalarini qo'llash ona tili darslarining sifati va samaradorligini oshiradi. Zamonaviy darslarda videoroliklar, interaktiv doskalarni qo'llash, prezentatsiyalar, ovozli materiallar yordamida o'quvchilarning til bilimlarini mustahkamlaydigan turli mashg'ulotlar tashkil etiladi. Elektron testlar, onlayn trening va o'yin dasturlaridan foydalanish o'quvchilarni o'z bilimini tekshirishga, mustaqil ravishda tajriba va tahlil qilishga undaydi. Loyihaviy metodda dars jarayonida o'quvchilar biror mavzu bo'yicha kichik guruhlariga bo'linadi va ular o'z loyihalarini ishlab chiqishadi. Bu yondashuv ularning mustaqil va jamoaviy ishlash ko'nikmasini rivojlantirishda, yangi

g'oyalarni ilgari surishda, o'z bilim va tasavvurlarini namoyish etishda muhim rol o'ynaydi. Loyihaviy ishlar natijasida o'quvchilar o'rganayotgan mavzu yuzasidan chuqur tahlil qilishni, izlanishni, natija chiqarishni o'rganadilar, ijodiy faoliyatga, og'zaki va yozma nutq sohasida erkin fikrlashga o'rgatiladilar. Metodlarning zamon talablariga mosligi, ularni bosqichma-bosqich to'g'ri qo'llash pedagogdan puxta tayyorgarlikni, ijodkorlikni, yangi, ilg'or texnologiyaning dars jarayoniga uyg'unlashtirilishini talab etadi. Darsni oddiy, zerikarli, bir xil shakllarda tashkil qilish hozirgi zamon o'quvchisini qiziqitirmaydi. Shu sababli innovatsion yondashuvlardan foydalanish natijasida har bir mavzu o'ziga xos, boy va qiziqarli bo'lishi kerak [2].

O'qitishda mustahkamlash bosqichiga alohida e'tibor qaratish lozim. Bu bosqichda mashq va topshiriqlar, qayta ishlash, o'zlashtirishni chuqurlashtirish uchun mo'ljallangan ilg'or usullar, testlar, interaktiv mashg'ulotlar qo'llaniladi. Nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lash, o'quvchilarni mustaqil mavzular tayyorlashga jalb etish, fikr almashishga undash til bilimlarining chuqurlashuvi hamda mustahkamlanishiga olib keladi. Ona tili darslarida refleksiya – ya'ni, o'z o'rganilgan ko'nikmalari, bilimlari, qiyinchiliklari, yangiliklari haqida o'ylash, tahlil qilish jarayonini tashkil etish juda muhim. Refleksiya o'quvchilarda o'zining o'rganish strategiyalarini baholash, kamchilik va yutuqlarni aniqlash imkoniyatini beradi. Bu borada har bir darsdan so'ng qisqa mulohazalar yozdirish, yozma yoki og'zaki tahlil qildirish metodlari qo'llanadi [3].

Zamonaviy metodikalarning ijtimoiy-madaniy, ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati ham bor. Ona tili darslarida madaniyat, tarix, urf-odat, milliy qadriyatlar, an'analar bilan bog'liq bilim va ma'lumotlar integratsiyasi o'quvchilarni har tomonlama barkamol shaxs sifatida yetishtirish, ularda milliy g'urur va or-nomusni shakllantirishga xizmat qiladi. Til darslari asta-sekin yangicha mazmun, yangi talablarga javob beradigan pedagogik yondashuvlarni olib kirish davriga aylandi. Shuningdek, zamonaviy metodikalar muallim va o'quvchi o'rtasidagi demokratik, samimiy, iliq muhitni yaratishga xizmat qiladi. Har bir o'quvchi individual yondashuvni his qiladi, o'z fikrini erkin bildiradi va o'zini qadrlashga o'rganadi. Shaxsga yo'naltirilgan o'qitish talabi o'quvchini qandaydir "ishga yaroqli" bilimlar emas, balki, mukammal, kompleks rivojlangan inson bo'lishga yetaklaydi. Har bir dars o'quvchini mustaqil harakat qilishga, dunyoqarashini kengaytirishga zamin yaratadi.

O'qituvchilarning zamonaviy metodikalardan foydalanishga o'rganishi, bu boradagi yangi bilim va ko'nikmalarni doim izlab, ularni amaliyotga tatbiq eta olishi hozirgi yosh avlodning bilimli, tafakkuri keng insonlar bo'lib ulg'ayishiga ijobiy ta'sir qiladi. Ona tili o'qitishida har bir pedagog darsning mazmunli va samarali o'tishini ta'minlash uchun mustahkam metodik tayyorgarlikka, innovatsion yondashuvlarga ega bo'lishi zarur [4].

Bugungi kunda keng joriy etilayotgan kredit-modul ta'lim tizimi ham ona tilini o'qitishda zamonaviy yondashuvlarni talab qilishni kuchaytirmoqda. O'quvchilar bilimining doimiy baholab borilishi, mustaqil ishlash va o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmalari rivojlanmoqda. Har bir o'qituvchi dars jarayonida shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan, natijaga yo'naltirilgan zamonaviy metodikalardan unumli foydalanishi lozim. Ona tilining aniq qonuniyatlarini o'rgatishda interfaol ta'lim metodlari fahm va tafakkurni charxlaydi, mustaqil o'rganilgan bilimlarni tekshirish va baholash imkoniyatini kengaytiradi. Bu metodikalar asosida til grammatikasini o'zlashtirish, so'z boyligini oshirish, orfografik va punktuatsion savodxonlikni oshirish samaradorligi yuqori bo'ladi. Shu bilan birga, o'quvchilarda mavzuga nisbatan mustaqil munosabat, baholash, natija chiqarish odati shakllanadi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, har bir zamonaviy metodikani dars mazmunidan, o'quvchilar yoshidan va tayyorgarlik darajasidan kelib chiqqan holda to'g'ri qo'llay bilish pedagog malakasi, ijodkori va ustaligi bilan bog'liqdir. Rivojlanib borayotgan jamiyat, yangi texnologiyalar ta'limga yangiliklar olib kirayotgan bir paytda pedagoglar uchun doimiy yangiliklarni kuzatish va ularni amaliyotga tadbiq etish eng muhim vazifalardan biridir. Ona tilini o'qitish sohasida o'qituvchilar zamonaviy pedagogik texnologiyalar, axborot tizimlari imkoniyatlaridan samarali foydalanish, yangicha darslarni tashkil etish uchun muntazam kasbiy rivojlanib borishlari lozim [5].

Bugungi kunda ta'lim sohasida jadal o'zgarishlar, yangilanish jarayonlari kechmoqda. Zamonaviy metodikalarni o'qitish jarayoniga tatbiq etish, avvalambor, o'qituvchidan yetarlicha tayyorgarlik, keng dunyoqarash va yangilikka ochiq bo'lishni talab qiladi. Endi birgina bilimlarni yetkazib berish, ma'lumotni taqdim qilishgina yetarli emas. Har bir dars mazmunli, samarali va kreativ usulda tashkil etilishi kerak. Zamonaviy metodikalardan foydalanuvchi o'qituvchi, avvalo, o'rgatishdan ko'ra o'rgatish jarayonini

boshqaruvchi, yo‘lboshchi, o‘quvchining mustaqil va ijodiy fikrlashiga sharoit yaratuvchi bo‘la olishi zarur.

Zamonaviy darsga yo‘naltirilgan muhitda o‘qituvchi har bir o‘quvchining individual qobiliyatini, qiziqishini, bilim darajasini chuqur anglab, mos keladigan metodlarni tanlaydi. Har bir bola o‘z fikrini ochiq ifoda qilish, mustaqil xulosa chiqarish, amaliy vazifalarni yechishda faol ishtirok etishga undaladi. Shuning uchun o‘qituvchidan, avvalo, interaktiv metodlar, yangi o‘quv texnologiyalaridan samarali foydalanish ko‘nikmasi, o‘z ustida doimiy ishlash va yangiliklarni tezroq o‘zlashtirish talabi yuqori turadi. Bundan tashqari, zamonaviy o‘qituvchi har bir darsni puxta rejalashtirib, unda oldindan kutilayotgan natijani aniq belgilab olishi, amaliy mashg‘ulot va muammoli vazifalarni to‘g‘ri taqsimlay bilishi lozim. Shu bilan birga, zamonaviy pedagog uchun eng muhim talab – bu ochiqlik, moslashuvchanlik va ijodiy yondashuvdir. Agar o‘qituvchi darsda faqatgina an‘anaviy usullar bilan cheklanib qolsa, o‘quvchilarni faol jalb etish, ularda fanlarga, o‘qishga mehr uyg‘otish qiyin kechadi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida ta‘lim jarayonini jonlantirish, guruhlarda ishlash, bahs-munozara va o‘zaro fikr almashishni tashkil etish darsni ancha yuqori bosqichga olib chiqadi. O‘qituvchining zamonaviy pedagogik qiyofasi nafaqat bilimdonlik, balki doimiy o‘sishtga, o‘quvchilar bilan samarali aloqa va hamkorlikda ishlashga tayyorlik, kasbini chin dildan sevish, har bir bola shaxsiga hurmat bilan yondashishda namoyon bo‘ladi. U o‘quvchilarga nafaqat bilim, balki hayotda kerak bo‘ladigan ko‘nikmalarni – mustaqil va tanqidiy fikrlash, muammolarni mustaqil hal qilish, jamoada ishlash, o‘z fikrini to‘g‘ri ifodalash ko‘nikmasini rivojlantirishga harakat qiladi. Bugun o‘qituvchidan tezkorlik, hozirjavoblik, yangi axborot va texnologiyalarni o‘zlashtirish, darsga innovatsion yondashuvni tatbiq etish, so‘nggi pedagogik yangiliklarni doim o‘rganib borish kutiladi. O‘qituvchining o‘zi ham shunchaki bilim manbai emas, balki ilhom manbai va yetakchi bo‘la olishi zamonaviy talablarning boshida turadi. Doimiy rivojlanish, o‘z ustida ishlash, eng so‘nggi tajriba va metodlarni joriy qilish, zamonaviy o‘qituvchining asosiy xususiyatlariga aylanmoqda. Zamonaviy metodikalardan foydalanishda o‘qituvchidan bilimdonlik, yangilikka intilish, kreativ yondashuv, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, o‘quvchilarga individual yondashuv, doimiy o‘z ustida ishlash, tashabbuskorlik va pedagogik mahorat talab

qilinadi. Aynan shu fazilatlar orqali o'qituvchilar kelajak avlodini raqobatbardosh, bilimli va yetuk qilib tarbiyalaydi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, ona tilini o'qitishda zamonaviy metodikalardan foydalanish ta'lim sifatini oshiradi, o'quvchilarning keng tafakkurga ega, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni chuqur anglaydigan, yuksak malakali insonlar bo'lib yetishishiga zamin yaratadi. Pedagogik faoliyatda doimiy yangilikka intilish, ilg'or tajriba va texnologiyalarni amaliyotga tadbqiq etish, darslarni interaktiv, ijodiy va qiziqarli tarzda tashkil etish har bir o'qituvchining asosiy maqsadiga aylanishi zarur. Ona tilini o'qitishda zamonaviy metodik yondashuvlarning ahamiyati har qachongidan ham ortib bormoqda va ularning samarasi kelajak avlodning barkamol inson bo'lib voyaga yetishida o'z ifodasini topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduazizova, D. (2018). "Ona tilini o'qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish." *Til va Adabiyot Ta'limi*, 4(2), 65-72.
2. Abdullaeva, S. (2020). "Kompetensiyaga asoslangan o'qitish va innovatsion metodlar." *Pedagogika*, 11(3), 22-29.
3. Akhmedova, N. (2019). "Axborot-kommunikatsion texnologiyalar yordamida o'qitish samaradorligi." *O'zbekiston Tilshunosligi*, 3(1), 108-114.
4. Alimova, M. (2021). "O'yinli metodika va uning ona tili darslarida qo'llanilishi." *Zamonaviy Ta'lim*, 6(4), 30-36.
5. Berdikulov, O. va Yoqubova, G. (2019). "Innovatsion texnologiyalar asosida o'qitish." *O'zbekiston Pedagogika Jurnali*, 12(2), 39-48.
6. Egamberdiyeva, S. (2017). "Ona tili darslarida samarali metodikalar." *Til Va Adabiyot*, 3(5), 77-82.
7. Haydarova, N. (2022). "Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ularning ahamiyati." *Ma'rifat*, 2(1), 18-24.
8. Karimova, N. (2021). "Interaktiv yondashuv orqali o'qitish tajribasi." *Ta'lim Va Fan*, 11(4), 101-107.

9. Mirzayeva, G. (2020). "Ona tili darslarida differensial yondashuv." Til va Madaniyat, 8(3), 56-62.
10. Sultonova, D. (2018). "Multimedia vositalari asosida kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim." Innovatsion Ta'lim, 5(2), 45-50.